

РОЗДІЛ 5

МОВА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 811.161.2'27

DOI 10.32999/ksu2413-3337/2019-35-17

МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ: М. ГЛАДКИЙ ПРО ГАЗЕТНУ МОВУ 20-Х РОКІВ МИНУЛОГО СТОЛІТТЯ

Карікова Наталія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
nkarikova@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9085-125X

У статті розглянуто один із найскладніших періодів в історії української літературної мови – 20-ті роки минулого століття, який узвичаєно називають «добою українізації». Саме в цей період кардинальних змін зазнав стан тогочасної української мови, яка, врешиті-решит, набула статусу державної мови в Україні. Розширення сфер її функціонування (упровадження української мови в діяльність органів влади та управління, українізація освіти й науки, видання державною мовою періодики та книжок тощо) вимагало усталених і нормативних зразків, проте літературна мова на той момент, як відомо, не була внормованою, і це становило значну проблему для тих, хто працював ці словом. Зазначено, що Микола Гладкий – один із перших нормалізаторів української літературної мови 20-х років минулого століття, своїми ґрунтовними працями («Наша газетна мова» 1928 рік, «Мова сучасного українського письменства», 1930 рік) сприяв усталенню тогочасної літературної мови. У книжці «Наша газетна мова» він досить майстерно виклав свої «спостереження» над мовою тогочасних працівників пера, указавши на численні відхилення від мовних норм у царині граматики, лексики й синтаксису. З'ясовано, що українські газетярі, не бажаючи опановувати рідну мову, часто переймали чужі (переважно російські) мовні одиниці й навіть цілі синтаксичні конструкції. Визначено, що процес унормування літературної мови істотно позначився на мові тогочасної української преси.

Ключові слова: мова газет, літературна норма, Микола Гладкий, українська мова 20-х років XX ст.

THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN PRESS: M. HLADKYI ABOUT THE NEWSPAPER LANGUAGE OF THE 1920S

Karikova Nataliia Mykolaivna,
Candidate of Philology Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies
and Language Preparation of Foreign Citizens
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
nkarikova@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9085-125X

The paper deals with one of the most difficult periods in the history of Ukrainian literary language – the 20s of the last century, which is traditionally called the “era of Ukrainization”. At that time the state of the Ukrainian language, which eventually received the status of the official language in Ukraine, was radically changed. Expansion of its functional capabilities (the introduction of the Ukrainian language into the activities of government and management, the Ukrainianization of education and science, the publication of the official language of periodicals and books, etc.) required well-established and standardized samples, but the literary language was not normalized at that time, and it was the big problem for those who worked with the word.

It is noted that Mikola Hladkyi was one of the first normalizers of the Ukrainian literary language of the 20s of the last century. His significant works (“Our Newspaper Language”, 1928, “Language of Modern Ukrainian Literature”, 1930) contributed to the standardization of the literary language in that time. In his book “Our Newspaper Language” the author quite thoroughly outlined his own observations over the language of the contemporary pen-writers, pointing out numerous deviations from the linguistic norms in the field of grammar, vocabulary and syntax.

It was found out that Ukrainian newspaper reporters often adopted foreign (mostly Russian) words and even whole syntactic constructions and they did not want to learn their native language. It was determined that the process of normalization of the literary language significantly affected the language of the Ukrainian press at that time.

Key words: language of newspaper, standard language, M. Hladkyi, Ukrainian language of 1920s.

1. Вступ

Публіцистичний стиль, що є одним із основних функціональних стилів літературної мови, широко представлений у друкованих засобах масової інформації, зокрема в періодиці. Призначення публіцистичного стилю – поінформувати читача/слухача про важливі події, що стосуються всіх аспектів суспільно-політичного та культурного життя людини. Причому ця інформація має бути подана в стислій і зрозумілій формі. Саме тому мова для робітників пера була і є основним знаряддям праці, що допомагає їм формувати думку читача й навіть свідомо впливати на неї. Мова газет вирізняється інформативним навантаженням, економією мовних засобів, стислістю викладу, уживанням зрозумілих слів і висловів, наявністю суспільно-політичної лексики, мовних штампів і кліше. Цілком очевидною є та роль, яку відігравали й відіграють сьогодні провідні газети в житті суспільства. Це й зумовило актуальність розвідки.

Початок ХХ століття (до 1929 року включно) для української мови позначився, як відомо, статусними й корпусними змінами: урешті-решт, вона набула статусу державної, а її найвища форма – літературна мова – отримала міцний ґрунт для формування літературних норм у царині граматики, лексики та синтаксису. Процес унормування тогочасної літературної мови був болісним і тривалим: згадаймо, наприклад, «Український правопис» 1928 року, навколо якого точилося стільки запеклих дискусій. Зрозуміло, що цей процес позначився й на мові преси. Ось, як наприклад, М. Сулима визначав роль газетної мови в унормуванні тодішньої літературної мови: «... преса – наше «що-дня», бо преса найбільше значення має в справі прищеплювання мовних норм, мовних трафаретів» (Сулима, 1927: 78).

Мета статті – на матеріалі праці М. Гладкого дослідити, як процес усталення й унормування літературної мови за доби так званої українізації позначився на мові української преси. М. Гладкий – один із перших нормалізаторів української літературної мови 20-х років минулого століття. У книжці «Наша газетна мова», що вийшла друком у 1928 році, він спробував порівняти тогочасну мову харківських – центральних на ту пору, і київських газет, детально дослідивши дописи місцевих кореспондентів і редакторів. Питання мови і стилю української періодици висвітлено в багатьох наукових працях вітчизняних лінгвістів (С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Коваль, Т. Коць, М. Пилинський, О. Пономарів, О. Сербенська, Ю. Шевельов та ін.), проте мова української преси 1920-х років крізь призму нормалізаторських поглядів людини – учасника тих подій (маємо на увазі Миколу Гладкого), ще

не ставала об'єктом ґрунтовного дослідження українських учених.

2. Виклад основного матеріалу

Подано стислу біографічну довідку про автора названої книжки. Микола Гладкий народився в 1885 році в місті Борзна (тепер Чернігівська обл.). Як зазначають О. Муромцева та З. Франко – авторки енциклопедичної статті про М. Гладкого, майбутній поет, публіцист і мовознавець деякий час (1904–1907) навчався в Київському університеті, звідки його виключили за участь у студентських заворушеннях, проте вищу освіту він таки здобув, закінчивши 1912 року Харківський університет (Муромцева, 2006: 98). Олександра Горбач, посилаючись на «Енциклопедію мовознавства», написав, що М. Гладкий був за освітою біологом (Горбач, 1992: 1). Відомо, що за Першої світової війни Гладкий воював у лавах російської армії, потрапив у полон і якийсь час перебував у таборі Зальцведель на території Німеччини (Journalism-History-Ukraine, 2008). Із 1917 року М. Гладкий жив і працював у Петрограді (сучасний Санкт-Петербург), потім у Житомирі, Києві. Тривалий час (1920–1927 рр.) він співпрацював у пресі¹, учителював. Із 1927 по 1930 рік М. Гладкий обіймав посаду редактора в Інституті української наукової мови ВУАН. 1930 року мовознавця безпідставно заарештували, а через рік звільнили з обмеженням місця проживання. Микола Гладкий помер 1942 року в м. Красноярску (Росія).

Показово, що М. Гладкий, за освітою не філолог, відзначився солідним мовознавчим доробком. Так, він є автором книжки «Практический курс украинского языка» (1918, 1924), про друге видання якої М. Йогансен схвально відгукнувся в рецензії, написавши так: «... вона [книжка] дуже багата на матеріял і то на матеріял, щонайбільше добірний. Народні приказки, пісні, в кінці ціла коштовна фразеологія ... свідчать про велику роботу й великий мовний смак» (Йогансен, 1925: 17). Також Гладкий є співавтором і редактором різних словників (як відомо, він був причетний до укладання академічного «Російсько-українського словника» (1924–1933 рр.). Іще його перу належить низка праць з історії української мови, стилістики та культури мови. Прикметно також, що М. Гладкий був одним із «кооптованих» нових членів спеціально складеної підкомісії Державної комісії, завдання якої полягало в розробленні правил правопису української мови (у висліді чого, як відомо, постав відомий «скрипниківський пра-

¹ Як зазначав М. Гладкий, вивчати й досліджувати мову газет йому «довелося ще в редакції «Радянського села» (1924–25 рр.)», а постійно працювати над цим питанням він почав «з українізацією київської «Пролетарської Правди» 1925 року» (Гладкий, 1927: 20).

вопис» 1928 року). Він брав участь у роботі цієї комісії як робітник преси й друку². Очевидно, що цей досвід згодився М. Гладкому під час написання нормативної праці «Новий український правопис», що вийшла з-під його пера в 1929 році.

Отже, у книжці «Мова наших газет» М. Гладкий своїм завданням визначив показати той поступ, який відбувся в розвитку літературної мови за період від 1925 року до 1927 року. Фактичним матеріалом йому послуговували найпопулярніші щоденні газети: «Комуніст» (умовне скорочення «К»), «Вісти» (ум. скор. «В»), «Робітнича Газета Пролетар» («РГП»), «Пролетарська Правда» («ПП»), «Радянське Село» («РС») і «Селянська Газета» («СГ»).

Свою працю М. Гладкий уклав у шість розділів. У першому розділі автор окреслив найпекучіші на ту пору проблеми газетної мови, основний матеріал він виклав у трьох наступних розділах («Лексика», «Синтаксис» й «Фразеологія»), охопивши в такий спосіб три рівні мовної системи – лексичний, синтаксичний і фразеологічний. У кожному з них М. Гладкий подав найтиповіші мовні помилки, що їх масово припускалися тогочасні працівники пера, а також запропонував поправні варіанти мовних одиниць або синтаксичних конструкцій. У передостанньому розділі «Суть популярного викладу» він наголосив на тому, що газетарі мусять писати ясно й зрозуміло, зважаючи на читацьку аудиторію (газету читають чи містяни, чи селяни) і дотримуючись при цьому вже встановлених літературних норм. Останній розділ мовознавець присвятив питанню стилістики як праці газетяра-журналіста. Загальний обсяг книжки становив 175 сторінок, причому V розділ («Суть популярного викладу») є найбільшим за обсягом – 46 сторінок.

На увагу заслуговують ті наукові праці, що правила М. Гладкому за нормативні під час визначення правильної форми лексеми чи словосполучення: по-перше, це лексикографічні джерела, серед яких найвагомішою працею вважаємо академічний Російсько-український словник за редакцією А. Кримського та С. Єфремова (перший і третій томи якого побачили світ у 1924 році й 1927–1928 рр. відповідно). Показово, що М. Гладкий наголосив тоді на потребі мати академічний словник «кожному газетному робітникові» (Гладкий, 1928: 163). Через кілька десятиліть Ю. Шевельов назвав цей словник «одним з монументальних пам'ятників українського культурного відродження 20-х років у царині мовознавства» (Шевельов, 1998: с. 32). Окрім

того, на сторінках книжки М. Гладкого зринають посилання на Словарь української мови Б. Грінченка й Словник українсько-російський А. Ніковського. По-друге, автор неодноразово покликається на «Уваги до сучасної української літературної мови» О. Курило, визнаючи названу працю як «єдину підручну книжку, що дає добре розроблений матеріал» (Гладкий, 1928: 163), на «Українську фразеологію» М. Мироненка та на «вельми цінні» праці Є. Тимченка, присвячені функціям різних відмінків в українській мові.

Отже, у першому розділі книжки М. Гладкий чітко визначив стан і статус тогочасної української літературної мови: «Справді, літературної або інакше «культурної» мови зафіксованої в письменстві, підпертої практикою повсякденного життя, зв'язаної органічно з усією складною соціальною машиною, з усіма верствами нашого суспільства, ми ще не маємо». І саме тому, зазначив науковець, «редакції наші часто примушені бувають розв'язувати складні філологічні питання, творити нові терміни, нові назви професій, запроваджувати певні правописні норми, виробляти цілі мовні звороти на свою відповідальність»³ (Гладкий, 1928: 5, 9). Так само чітко він окреслив завдання праці: «З'ясувати в цьому процесі [процес організації літературної мови] роль й вагу мови нашої преси та назначити дальшу лінію нашої мовної політики взагалі...» (Гладкий, 1928: 5). Іще на початку своєї праці М. Гладкий зазначив, що уважний читач уже з перших рядків газетної статті міг безпомилково визначити територіальну належність друкованого органу, настільки різною була мова харківських і київських газет (специфічні для кожної газети слова, фразеологічні звороти, шаблонні речення, відмінний правопис). Визначивши мову української преси як «препогану», «неорганізовану» й «хаотичну», що «не потрапила сама знайти свою народну основу ... а натомість збочила на легший для неї шлях переймання з російської мови», М. Гладкий зауважив, що мові преси «не до снаги розв'язувати, крім своїх прямих завдань, ще й проблему української культурної мови взагалі», а тому частину цих функцій мають «перебрати на себе» державні наукові установи й нарешті дати «береги нашій розбурханій мовній стихії» (Гладкий, 1928: 13–15).

У розділі «Лексика» М. Гладкий навів чимало прикладів неправильного вживання тих чи тих слів, пояснивши це впливом насамперед російської газетної мови, як-от: *підйомні крани, замисел, недохват (товарів), прозорливий, стальна (єдність), козачий (осаул), непосильне, доступно, омолоджуються, (земельний) участок, відпускні (ціни)* тощо. При цьому він подав цілу низку влучних новотворів, які «вийшовши з наших

² До речі, згідно з анкетними даними учасників Правописної конференції, що їх подав О. Синявський, М. Гладкий визначений як «природник» із Чернігівщини.

³ У наведеному цитуванні й далі зберігаємо авторську орфографію й пунктуацію.

редакцій, поширилися в масах, зафіксовані в словниках ... і без сумніву набули прав громадянства»: *вагоновод, профспілка швачів, ван-тажня, випал, самооплатність, заготівля, висуванець, недозволенний, боєспроможний, довідка, довідне бюро, передвоєнний, земле-впорядження, сталеливарня, кредитоспро-можність, відпочивник, драмгуртківчани, гучник* тощо (Гладкий, 1928: 37–38). Аналі-зуючи чималий лексичний матеріал, що ним збагатилася українська мова за якихось два-три роки, М. Гладкий констатував «очищення нашої мови від зайвих чужих елементів, від того мовного намулу, що неминуче мусів осі-сти на народній мовній основі під час пере-ступної доби від національного поневолення до повної національної волі», хоча й піддав критиці редакцію «Вістей» за те, що «вельми помалу виправляючи спільні всім у наших обставинах тимчасові помилки, не вважає на авторитет академічних видань та й у справі лексичній, як і в правописній, іде своїм ори-гінальним шляхом», запроваджуючи на своїх сторінках такі непоправні форми, як *руський* замість *російський*, *профсоюз* замість *проф-спілка*, *нині* замість *тепер*, *лише*, *лишень* зам. *тільки* тощо (Гладкий, 1928: 38–43).

У III розділі «Синтакса» М. Гладкий визначив «найслабше місце» мови тогочасної преси – прийменникові конструкції. Покликаючись на «Уваги ...» О. Курило та «Українську фразе-ологію» М. Мироненка, мовознавець подав правила вживання синтаксичних конструкцій з прийменниками *по*, *за*, *до*, *під*. Як зазначив М. Гладкий, газетні робітники, «почувши ... що ... російські конструкції з прийменником *по* («*по его совету*», «*по Марксу*») віддаються в укр. мові конструкціями з прийменником *за* («*за його порадою*», «*за Марксом*»)), почали й собі вдаватися до цього «нещасливого за буквально скрізь», і тому замість правильних конструкцій «*на прохання*», «*на бажання*», «*під орудою*», «*через брак*» мова газет заряс-ніла непоправними формами на кшталт «*за проханням*», «*за бажанням*», «*за орудою*», «*за браком*» тощо (Гладкий, 1928: 51–52). Повну розбіжність, як зазначив автор книжки, можна було спостерігати й у висловах з прийменни-ками *під* і *за*. Так, на шпальтах тієї самої газети можна було прочитати й «*під керівництвом*», і «*за керівництвом*»; і «*під проводом*», і «*за проводом*» тощо.

У цьому ж таки розділі М. Гладкий звер-нув увагу на ще одну особливість української мови, що про неї часто забували газетні пра-цівники, – відсутність пасивних конструкцій з орудним дійовою особи (так, конструкція «*пар-тією були дані директиви*» не є нормативною), а також із дієсловами на *-ся* («*малювалися плакати, фарбувалися гасла*»). Особливістю української мови є й цілковита відсутність

«орудного особового» в безособових реченнях на *-но*, *-то* («*одержано касиром*»). Наприкінці розділу мовознавець констатував ширення тенденції вживати конструкції з дієслівними іменниками на *-ння*, що призводить до чис-ленних порушень синтаксичної норми в будові окремих речень. Як зауважив М. Гладкий, по-перше, працівники пера почали вживати «первісні» іменники в невластивій їм позиції на кшталт «*При правильній його постановці, проведеної в життя й при правильному його використуванні обіцяє велику перспективу*»; по-друге, у реченнях почали з'являтися зайві слова, як-от: «*Стаємо до виконання наших завдань*»; по-третє, лад речень набув штуч-ності й кострубатості, наприклад: «... *проте зіставлення цих цифр безперечно підказує, як багато ще можна зробити в галузі притяг-нення народніх заощаджень...*». Й останнє, такі конструкції призводять до абстрактності, до якоїсь узагальненості, і це перешкоджає зрозуміти думку автора, наприклад: «*Газета ставить собі завдання, що спонукало кабінет до перетворення в клуб політичних самогуб-ців*» (Гладкий, 1928: 60–69). Отже, як конста-тував М. Гладкий, «справа з синтаксою нашої газетної мови далеко гірша, ніж із лексикою», і якщо в лексичній царині помітний «бодай деякий поступ, хоч і дуже повільний», то в син-таксичній «немає ніяких підстав для сподіва-нок на покращання» (Гладкий, 1928: 72).

Четвертий розділ М. Гладкий розпочав із міркувань про те, що то є фразеологія для «вдумливого робітника слова». На думку автора книжки, «національна фразеологія» – це не тільки «невичерпуваний скарб мовного багатства», це ще й можливість «засвоїти цілий синтаксичний лад народньої мови», і виробити так зване «чуття мови» (Гладкий, 1928: 76). Ґрунтовно проаналізувавши мову тогочасної української преси, науковець кон-статував, що «питання нашої газетної фра-зеології» було під ту пору «найактуальнішим питанням газетної української мови», бо «укра-їнська газетна фразеологія» творилася «пер-есаджуванням» на свій ґрунт чужої російської газетної фразеології (Гладкий, 1928: 78–79). У цьому розділі М. Гладкий запропонував єди-ний, на його думку, спосіб унормувати украї-нську газетну фразеологію – це «пересадити її на природній ґрунт нашої народньої мови», щоб на шпальтах газет не зринали такі «чужі» фразеологічні конструкції, як-от: «*провадити роботу в справі*», «*переводити роботу*», «*проробити питання*», «*у цій справі пра-цює ...*», «*у цій галузі можна сказати ...*», «*шляхом об'єднання*», «*шляхом компромісів*», «*росте за кошт селянства ...*», «*коштом раці-оналізації роботи*», «*кидається в вічі*», «*при-йшли на допомогу*», «*приймають активну участь*», «*уявляють із себе групу ...*»,

«покладемо всі сили», «наводять на думку», «виносимо ширу подяку», «ставити в провину» тощо (Гладкий, 1928: 79–100).

П'ятий розділ М. Гладкий почав із такої важливої настанови: «Газетярі, співробітники наших робітничих та селянських газет – повинні пам'ятати, що за нашого часу маса вчиться з газет та журналів не тільки політики й громадської праці, але й мови і письма, вчиться орудувати своєю природною духовною зброєю...» (Гладкий, 1928: 117). Порівнявши газетну мову харківських і київських редакцій, він звернув увагу на численні розбіжності, непослідовності й хитання щодо дотримання працівниками пера вже встановлених під ту пору правописних правил і лексичних норм. Так, на шпальтах «найрозповсюдженішої», «всеукраїнського значення популярної газети» «РС» можна було прочитати *замість* і *поряд замість*, *робітничо-селянський* і *робітничо-селянський*, *керівник* і *керівники*, *зберігти* і *зберегти*, «біля 650 тисяч пудів» і «коло 30 мільйонів пудів», і «близько шости тисяч», спостерігалось сплутування лексем *тепер* і *зараз*, *боронити* й *захищати*, *відчищено* і *відкрито*, *населення* й *людність*, *приміщення* й *помешкання* тощо (Гладкий, 1928: 118–121). У київській популярній газеті «СГ» можна було натрапити на *прізвіще* замість нормативного *прізвище*, *війн* замість *воєн*, *швидче* замість *швидше*, *легче* замість *легше*, *зберегати* замість *зберігати*, на непоправне вживання лексичних одиниць *управа* і *правління*, *наймит* і *батрак*, *зараз* і *тепер* тощо (Гладкий, 1928: 121–122). Далі М. Гладкий порівняв мову двох «популярних селянських газет», шпальти яких так само рясніли численними помилками. Цей розділ автор завершив слушним висновком: не можна висвітлювати події з громадсько-політичного та культурного життя суспільства «мовою центральних газет», сутність будь-якої події або явища потрібно витлумачувати селянинові «його простою мовою», щоб малописьменна людина могла зрозуміти написане.

В останньому розділі своєї праці М. Гладкий визначив «суть стилістичної праці робітника слова», яка, на його думку, полягає в тому, що працівник пера «добирає відповідний лексичний матеріал та вкладає його в певні синтаксичні форми, вибираючи між багатьма можливостями, що йому дає граматику й традиція літературної української мови, те, що найкраще пасує до обставин даного соціального побуту та допомагає як-найдокладніше з'ясувати свою думку» (Гладкий, 1928: 154–155). Укотре автор наголосив на тому, що кожний газетяр має добре володіти українською літературною мовою, знати її закони й тонкощі, інакше його мова перетвориться на жалюгідне

копіювання чужих взірців, вона буде перенасичена мовними штампами і кліше, такий газетяр навряд чи навчиться висловлювати свої думки просто, стисло й зрозуміло. Останній розділ М. Гладкий завершив настановою вивчати не тільки українську народну мову, а й український фольклор, де вдумливий працівник пера знайде «готові, надзвичайно влучні й дотепні фразеологічні звороти, метафори, образи й приказки», а також «багатенний матеріал для нових ... зворотів, порівнянь і алегорій» (Гладкий, 1928: 170–171).

3. Висновки

Отже, на підставі проаналізованої ґрунтовної праці М. Гладкого «Наша газетна мова» ми можемо зробити резюмувати, що процес унормування української літературної мови 20-х років минулого століття істотно позначився на мові української преси, що й зафіксували шпальти тогочасних провідних газет. Перспективним, на нашу думку, видається дослідження праць інших мовознавців 1920-х років, які писали про відбиття нормалізаторських процесів у мові тогочасної української періодики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладкий М. Лексика наших газет. *Червона преса*. 1927. № 6. С. 20–24.
2. Гладкий М. Наша газетна мова. Харків; Київ, 1928. 175 с.
3. Горбач О.М. Гладкий як стиліст і норматист літературномовної Українщини. Українські граматики: збірник / за ред. О. Горбача. Мюнхен: Укр. вільний університет, 1992. С. 1–11.
4. Йогансен М. Огляд підручників української мови. *Нова книга*. 1925. № 9–10. С. 17.
5. Творча доля Миколи Гладкого. URL: http://journalism-history-ukraine.blogspot.com/2008/09/blog-post_188.html (дата звернення: 19.02.2019).
6. Муромцева О., Франко З. Гладкий Микола Дмитрович: енциклопедія «Українська мова» / ред. колегія: В.М. Русанівський (співгол.) та ін.; НАН України. Київ: Українська енциклопедія ім. Бажана, Київ, 2004. С. 98.
7. Сулима М. Регулятори й дисонатори української літературної мови. *Життя й революція*. 1927. № 1. С. 74–78.
8. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. Чернівці, 1998. 207 с.

REFERENCES:

1. Hladkyy M. (1927) Leksyka nashykh hazet. Chervona presa. № 6. P. 20–24.
2. Hladkyy M. (1928) Nasha hazetna mova. Kharkiv; K. 175 p.
3. Horbach O.M. (1992) Hladkyy yak stylist i normatyst literaturnomovnoyi ukraïynshchyny. Ukrayins'ki hramatyky (redaguye O.Horbach). Myunkhen. Vyp. 9. P. 1–11.
4. Yohansen M. (1925) Ohlyad pidruchnykiv ukraïyns'koyi movy. Nova knyha. № 9–10. P. 17.
5. Journalism-History-Ukraine (2008). Tvorchcha dolya Mykoly Hladkoho [Creative destiny of Nikolai Gladkogo]. Retrieved from: http://journalism-history-ukraine.blogspot.com/2008/09/blog-post_188.html.
6. Muromtseva O., Franko Z. (2004) Hladkyy Mykola Dmytrovykh: entsyklopediya: Ukrayins'ka mova. K. P. 98.
7. Sulyma M. (1927) Rehulyatory y dysonatory ukraïyns'koyi literaturnoyi movy. Zhyttya y revolyutsiya. № 1. P. 74–78.
8. Shevel'ov YU. (1998) Ukrayins'ka mova v pershiy polovyni dvadtsyatoho stolittya (1900–1941): Stan i status. Chernivtsi. 207 p.